

POLJOPRIVREDA – BUDUĆNOST CRNE GORE

PRIRUČNIK

Priručnik „Poljoprivreda – budućnost Crne Gore“ je napisan za potrebe realizacije projekta „Jača ruralna zajednica – razvijenije društvo“, koji se implementira partnerstvom NVO „Sjeverna zemlja“ iz Berana i NVO „Centar za seoski razvoj“ iz Petnjice. Projekat se realizuje sredstvima projekta CNVP organizacije „Ruralni razvoj vođen ruralnim organizacijama civilnog društva“, koji je finansiran od strane Evropske unije, a kofinansiran sredstvima Ministarstva javne uprave.

Ideja za izradu priručnika je nastala na osnovu prepoznatog problema – nedovoljna apsorpcija sredstava iz fondova relevantnih za poljoprivredu i ruralni razvoj.

Svrha ovog priručnika je da pomogne ruralnim organizacijama civilnog društva i poljoprivrednim proizvođačima u nastojanjima da unaprijede svoje djelovanje u cilju planiranja i realizacije mjera, projekata i aktivnosti vezanih za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja.

Primarni fokus priručnika je na osnovnim načelima korišćenja fondova u poljoprivredi i ruralnom razvoju. Kao takav, priručnik treba da doprinese osnaživanju kapaciteta ruralnih NVO i poljoprivrednih proizvođača uključenih u aktivnosti vezane za poljoprivredu i ruralna područja.

Drugi cilj Priručnika jeste da predstavi primjere dobre prakse u oblasti apsorpcije sredstava iz relevantnih fondova i da na taj način animira ostale poljoprivredne proizvođače i druge zainteresovane subjekte/aktere u ruralnom razvoju.

FONDOVI

Crnogorska poljoprivreda je imala podršku iz fondova Evropske unije (EU) u kontinuitetu od 1999. godine, prvo kroz program OBNOVA, zatim CARDS i u posljednje vrijeme u okviru IPA podrške.

Većina projekata se odnosila na podršku izgradnji institucija neophodnih za primjenu pravne regulative usaglašene sa evropskom. Ulagano je u opremanje i rekonstrukciju laboratorijskih kapaciteta koji prate i kontrolišu bezbjednost i kvalitet poljoprivrednih proizvoda, s posebnim naglaskom na jačanje veterinarskog i fitosanitarnog sektora.

Imajući u vidu izazove u implementaciji Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU i članstvo u Svjetskoj trgovinskoj organizaci-

ji, nadležne institucije i dalje razvijaju svoje kapacitete. Takođe, u oblasti agrarne politike, podrška se prilagođava novim reformama Zajedničke poljoprivredne politike (CAP-a), posebno politike ruralnog razvoja.

Stručnjaci iz EU pomažu Ministarstvu poljoprivrede i ruralnog razvoja u daljem razvoju agrarne politike i zakonodavstva. Projekti integrisanog sistema bezbjednosti hrane, suzbijanja bolesti životinja i podrška ruralnom razvoju su u toku. Sistem obilježavanja životinja (goveda, ovaca i koza) je uspostavljen.

EU institucije podržavaju i obuku inspeksijskih službi. Zaposleni u Ministarstvu i srodnim institucijama pohađaju brojne specijalističke programe obuka. Pojedine obuke se odvijaju kroz TAIEX i druge programe pomoći Evropske komisije, kao i kroz bilateralnu saradnju sa članicama EU.

Inspeksijske službe i laboratorije opremljene su uz pomoć brojnih međunarodnih projekata, ali i uz podršku domaćih budžetskih sredstava.

Crna Gora je imala podršku i drugih međunarodnih fondova. U periodu jun 2009. - jun 2015. Svjetska banka je pružila podršku poljoprivredi kroz projekat: Institucionalni razvoj i jačanje poljoprivrede Crne Gore – **MIDAS** (Montenegro Institutional Development and Agriculture Strenghtening).

MIDAS projekat je poslužio kao dobra prilika za pripremu, kako poljoprivrednika, tako i administracije, za korišćenje EU fondova.

Značajan efekat MIDAS javnih poziva je i uspostavljanje procedura koje su slične procedurama IPARD poziva.

Na osnovu partnerstva između MPRR-a i Svjetske banke i iskustva Svjetske banke u sprovođenju MIDAS projekta, EU je zatražila od SB da uspostavi Trust Fund (TF) koji finansira EU. Projekat - **IPARD like**, finansiran od strane EU (Trust Fund I i II) je podržao dodatnu rundu programa grantova, sa ciljem daljeg uvođenja IPARD principa i pravila nastavljajući jačanje kapaciteta svih uključenih institucija.

Projekat IPARD like pomogao u implementaciji šeme grantova zasnovanih na mjerama predviđenim IPARD II programom (investicije u fizički kapital na poljoprivrednim gazdinstvima i investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda su ključni prioritetni sektori) i pratećom mjerom Tehničke pomoći.

Program razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore u okviru IPARD II 2014-2020 (IPARD II program) predstavlja jedan od preduslova za korišćenje evropskih pretpristupnih sredstava kroz IPA II – oblast politike poljoprivrede i ruralnog razvoja. Kroz sprovođenje **IPARD II** programa crnogorskim poljoprivrednicima biće dostupno ukupno 51.816.473 eura bespovratnih sredstava, od čega EU sredstva čine 39.000.000 eura, a nacionalno kofinansiranje iznosi 12.816.473 eura. Uz doprinos korisnika, sprovođenjem IPARD II programa biće investirano oko 86 miliona eura u crnogorsku poljoprivredu.

Cilj IPARD II programa je restrukturiranje i modernizacija poljoprivrednog i prerađivačkog sektora, u svrhu stvaranja konkurentnih poljoprivrednih gazdinstava i prerađivačkog sektora, koji će biti spremni za ulazak u EU i korišćenje fondova EU.

IPARD II program sadrži sedam mjera podrške:

Mjera 1	INVESTICIJE U FIZIČKI KAPITAL POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTAVA
Mjera 3	INVESTICIJE U FIZIČKI KAPITAL VEZANO ZA PRERADU I MARKETING POLJOPRIVREDNIH I RIBLJIH PROIZVODA
Mjera 7	DIVERZIFIKACIJA GAZDINSTAVA I RAZVOJ POSLOVANJA
Mjera 9	TEHNIČKA POMOĆ
Mjera 4	AGRO– EKOLOŠKE-KLIMATSKE I MJERE ORGANSKE PROIZVODNJE
Mjera 5	IMPLEMENTACIJA LOKALNIH RAZVOJNIH STRATEGIJA - LIDER PRISTUP
Mjera 6	INVESTICIJE U JAVNU RURALNU INFRASTRUKTURU

Crna Gora je do sada akreditovala upravljačku strukturu, odnosno dobila ovlaštenje Evropske komisije da može da sprovodi mjere 1 i 3.

Pored EU i međunarodnih fondova, Crna Gora izdvaja sredstva za ulaganja u poljoprivredu i ruralni razvoj svake godine, kroz **Agro-budžet**.

Veći broj **lokalnih samouprava** takođe ima budžetske linije namijenjene ulaganjima u poljoprivredu.

PRIMJERI DOBRE PRAKSE

Predstavnici Sjeverne zemlje iz Berana su tokom jula 2019. obišli seoska, poljoprivredna domaćinstva iz opština sjeveroistoka Crne Gore, koja su već godinama prepoznata kao lideri ruralnog razvoja ovog područja. U pitanju su Kuća Kljajića iz Lubnica, Berane, Domaćinstvo Vučka Pešića, iz Tomaševa, Bijelo Polje i Agrokoooperativa „Urbica“ iz Petnjice.

Tokom ove tri posjete, o svojim počecima, radu i rezultatima, te o fondovima koji su im pomogli u dostizanju postavljenih ciljeva, govorili su Maja i Milan Kljajić, Vučko Pešić, te Avdul Adrović.

Kuća Kljajića, Lubnice, Berane

Maja i Milan Kljajić su nam predstavili njihovo domaćinstvo u Lubnicama, kod Berana, koje, osim toga što se bavi proizvodnjom organskog meda, već pet godina pruža usluge turistima, kako domaćim, tako i stranim. Može se reći da tako ovo domaćinstvo, na pravi način promoviše kulturu, tradiciju, običaje i domaću hranu ovih krajeva.

Njihova porodična kuća, stara preko stotinu godina je, može se reći, mali etnografski muzej. Tu se nalaze kolijevka, stari namještaj, te drvene posuđe i kalupi za pravljenje opanaka... Osim lijepog pogleda na rijeku i planine, kuća pruža potpuni doživljaj nekadašnjeg načina života u crnogorskom planinskom selu.

Podstrek da se bave seoskim turizmom su dobili 2012. godine, kada su od Fonda braće Rokfeler na Forumu zelenih ideja na Zapadnom Balkanu osvojili vrijednu nagradu – prvo mjesto i 10.000 dolara.

Nakon samo nekoliko godina bavljenja seoskim turizmom, izgradili su još jedan, novi objekat, pa danas imaju na raspolaganju 14 kreveta za izdavanje (6 u novom, a 8 u starom objektu).

Maja i Milan ističu da je pčelarstvo porodična tradicija koja se njeguje generacijama, i da je u posao uključeno njihovih četvero djece. Uostalom, oni su uključeni i u sve druge poslove na imanju.

Milan i Maja proizvode vrhunski organski med, med sa voćem, medovinu i rakije od meda, od ukupno 100 pčelinjih društava. Isto tako ozbiljno se bave i uzgojem voća i povrća, pa viškove svojih proizvoda prodaju bez problema – najviše malinu, šargarepu, krompir.

Osim podrške Rokfeler fonda Kljajići su korisnici brojnih projekata/fondova, (MPRR, Opština Berane, RRA BKP).

Domaćinstvo Vučka Pešića, Tomaševo, Bijelo Polje

Vučko Pešić i njegova brojna familija su predstavili svoje domaćinstvo na pravi način, promocijom svog lisnatog sira, nazvanog Vraneški lisnati sir. Tom prilikom su govorili o 12 godina rada u oblasti stočarstva, ali i o tome kako su zahvaljujući korišćenju brojnih fondova i sopstvenim naporima, došli do toga da je Vučko 2010. bio rekorder u proizvodnji sira, a 2017. je dobio veliko priznanje – Najbolji domaćin u Crnoj Gori.

Vučko ističe da je primarno stočar, drži 38 grla goveda, od toga ima 23 muzne krave i 15 junica. Dio mlijeka predaje mljekari Lazine, a ostatak koristi za proizvodnju sira. Savremenu siraru će u najskorije vrijeme staviti u funkciju.

Osim stočarstvom, kao primarnom djelatnošću, bavi se i drugim sektorima poljoprivrede.

Pored registrovanog poljoprivrednog gazdinstva, registrovao se i za ratarSKU proizvodnju, stočarsku proizvodnju, pčelarstvo i seoski turizam.

Na 10 h gaji silažni kukuruz (7,5 ha), lucerku (2 ha) i ovas (1ha). Pored toga, kosi 30 h livada. Upravo to mu i omogućava održivost tako velikog stočnog fonda.

Vučko ima senzibilitet i prema pčelarstvu, te za sada ima 60 pčelinjih društava.

Želju da unaprijedi svoje domaćinstvo je iskazao i izgradnjom objekta za degustaciju, u kom uglavnom služi proizvode sa svog imanja.

U dosadašnjem radu je koristio subvencije MPRR, ali i sredstva brojnih projekata/fondova (USAid, MIDAS, FAO, CHF, IPARD, RRA BKP; Ministarstvo održivog razvoja i turizma).

Može se zaključiti da je za ovaj veliki uspeh zaslužno njegovo brojno domaćinstvo, supruga Milijanka i njihovih osmoro djece.

Agrokooperativa „Vrbica“, Petnjica

Od Avdula, kao organskog proizvođača žitarica, te proizvođača sjemenskog i merkantilnog krompira, smo slušali o njegovom 15 godina dugom putu ka lideru u oblasti ratarstva i proizvodnje krompira u ovom regionu.

Avdul ističe da mu je zvanje agronoma pomoglo da izraste u ono što je danas – vlasnik kooperative koja prednjači u sektoru ratarstva i proizvodnje krompira.

Ovaj vrijedni čovjek već godinama, uz angažman 40 sezonskih radnika, obrađuje 41 ha zemlje, na području četiri opštine (Berane, Bijelo Polje, Gusinje i Petnjica).

Na 20 h organski gaji *heljdu, raž, pšenicu, ječam, kukuruz i ovas*.

Na ostalih 21 ha sadi *sjemenski (15ha) i merkantilni kompир (6ha)*.

U dosadašnjem radu je koristio subvencije MPRR, ali sredstva brojnih projekata/fondova (USAid, ACP, Danida, RRA BKP).

Ovaj priručnik je napisan za potrebe realizacije projekta „Jača ruralna zajednica – razvijenije društvo“ koji se implementira partnerstvom NVO „Sjeverna zemlja“ iz Berana i NVO „Centar za seoski razvoj“ iz Petnjice.

Ova publikacija napravljena je uz finansijsku podršku Evropske unije. Sadržaj publikacije isključiva je odgovornost NVU "Sjeverna zemlja" iz Berana i ni na koji način ne izražava stavove Evropske unije niti Ministarstva javne uprave.

Ministarstvo javne
uprave